



مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

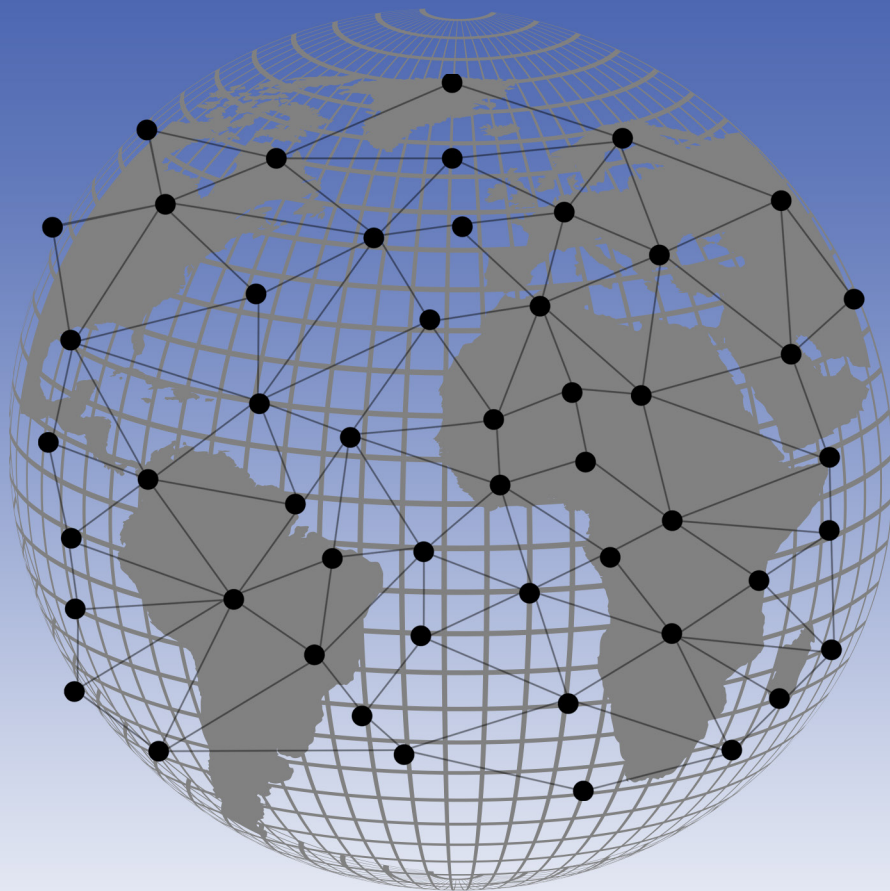
## پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش هفتم)

در این شماره می‌خوانید:

تمرکز چین بر تجارت خدمات

بریتانیا و ترکیه در پی توافق تجاری گسترده‌تر

توسعه بندر صحار عمان: تاثیر ویران‌کننده تحریم‌ها بر موقعیت ژئواکونومیک ایران



شهریور ۱۴۰۰

شناسنامه گزارش



مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی  
(گزارش هفتم)

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: شهریور ۱۴۰۰

واژه‌های کلیدی: کریدور اقتصادی چین و پاکستان، شگفتی راهبردی افغانستان، توسعه بندر صحار عمان، تجارت خدمات چین، موافقتنامه دیجیتال آسه آن

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

---

---

سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی" رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب، رویدادهای کلیدی از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف از تهیه این گزارش که به صورت ماهانه از سوی مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر خواهد شد ارائه تصویری روشن از محیط ژئواکونومیک ایران و فرصت‌ها و تهدیدهای ایران در این فضا است.

---

---

## فهرست مطالب

۵	مقدمه
۶	۱- پایش تحولات در لایه جهانی
۶	۱-۱ تمرکز چین بر تجارت خدمات
۶	۲-۱ آمریکا در پی موافقت‌نامه تجارت دیجیتال با آسه آن
۸	۳-۱ بریتانیا و ترکیه در پی توافق تجاری گسترده‌تر
۸	۲- پایش تحولات در لایه منطقه‌ای
۸	۱-۲ پیامدهای ژئواکونومیک احتمالی شگفتی راهبردی در افغانستان برای ایران
۱۰	۲-۲ توسعه بندر صحار عمان: تأثیر ویران‌کننده تحریم بر موقعیت ژئواکونومیک ایران
۱۱	۳-۲ مصر در پی سوئز ریلی
۱۲	۴-۲ پاکستان برای اجرای فاز دوم کریدور اقتصادی چین و پاکستان آماده می‌شود
۱۲	۵-۲ تداوم همکاری چهارجانبه مصر، اردن، سوریه و لبنان



## مقدمه

ایران در اقتصاد سیاسی بین‌الملل موقعیتی دوگانه دارد. از یک سو ارتباطات بین‌المللی این کشور به کمترین میزان در دهه‌های اخیر رسیده است. از دیگر سو کشور به صورت مضاعف از تحولات در محیط روانی و عملیاتی اقتصاد سیاسی بین‌الملل متأثر می‌شود. سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی"، رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب رویدادهای کلیدی از منظر تأثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند. در این گزارش، گلچینی از تحولات اخیر در دولایه جهانی و منطقه‌ای محیط ژئواکونومیک ایران مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

## ۱- پایش تحولات در لایه جهانی

### ۱-۱ تمرکز چین بر تجارت خدمات

دومین نمایشگاه تجارت خدمات چین با شعار "به‌سوی آینده دیجیتال و توسعه خدمات محور" از دوم تا هفتم سپتامبر در بیجینگ برگزار شد. در این نمایشگاه ۱۰ هزار شرکت از ۱۵۳ کشور جهان به شمول ۵۰۰ شرکت برتر جهان حضور داشتند. اقتصاد دیجیتال، کربن‌زدایی، جلوگیری از گسترش بیماری‌های همه‌گیر و اینترنت اشیاء در کانون این نمایشگاه قرار داشت. با وجود آنکه بخش خدمات ۵۶ درصد تولید ناخالص داخلی چین را شکل می‌دهد، این کشور در تجارت جهانی خدمات در قیاس با تجارت کالا موقعیت بالایی ندارد. حجم تجارت خدمات این کشور در شش‌ماهه نخست سال جاری حدود ۳۶۰ میلیارد دلار بوده است. در سال ۲۰۲۰ تجارت خدمات چین حدود ۷۰۷ میلیارد دلار بود.

برگزاری این نمایشگاه نمادی از ورود چین به مرحله نوین توسعه است که در آن از موقعیت "کارخانه جهان" فاصله می‌گیرد و بر حلقه‌های بالایی زنجیره جهانی ارزش متمرکز می‌شود. بخش خدمات یکی از این حوزه‌هاست که چین می‌کوشد در صحنه جهانی نیز موقعیت خود را ارتقا دهد. از طرف دیگر کربن‌زدایی به یکی از اولویت‌های کلیدی دولت چین بدل شده و در این نمایشگاه نیز از حوزه‌های اصلی محسوب می‌شود.

افزون بر این چین در سال‌های اخیر همواره متهم به درپیش‌گرفتن نوعی دیپلماسی اقتصادی مکرانتیلیستی بوده است، بدان معنا که از یک سو رفتار تهاجمی در بازار جهانی را در پیش گرفته و از طرف دیگر بازار خود را به روی شرکت‌های خارجی بسته است. این اقدام به‌ویژه در بخش خدمات چین که نسبت به حوزه تجارت کالایی گشودگی کمتری به روی جهان داشته، پاسخی به این انتقادات نیز تلقی می‌شود. رئیس‌جمهور چین نیز در سخنرانی افتتاحیه بر همین نکته تأکید کرده است که این نمایشگاه نشان می‌دهد چین در سطح بالا و در حوزه خدمات نیز به روی جهان گشوده است و همچنان می‌خواهد موتور اقتصاد جهانی باشد.

### ۱-۲ آمریکا در پی موافقت‌نامه تجارت دیجیتال با آسه آن

ایالات متحده در هفته‌های اخیر کوشش برای آغاز مذاکرات با مجموعه آسه آن جهت نیل به موافقت‌نامه تجارت دیجیتالی را افزایش داده است. نماینده تجاری این کشور با حضور در کنفرانس وزرای اقتصادی آسه آن کوشید رضایت این کشورها برای آغاز مذاکرات را جلب نماید. مجموعه آسه آن با جمعیتی ۶۶۲ میلیون نفری و تولید ناخالص داخلی بالغ بر ۳٫۲ تریلیون دلار از بزرگ‌ترین بلوک‌های تجاری جهان است.

مهم‌تر آنکه اقتصاد دیجیتال مجموعه آسه آن سریع‌ترین رشد را در جهان دارد. جمعیت زیر ۳۵ سال این مجموعه حدود ۳۸۰ میلیون نفر و از جمعیت ایالات متحده بیشتر است. این جمعیت به طور فزاینده در اقتصاد دیجیتالی تنیده می‌شود. در سال ۲۰۲۰ ایالات متحده ۱۲۲ میلیارد دلار به این مجموعه صادرات داشته است و این مجموعه چهارمین بازار صادراتی ایالات متحده بوده است.

ایالات متحده در پی انعقاد موافقت‌نامه تجارت دیجیتال با این مجموعه است، موافقت‌نامه‌ای که استانداردهای اقتصاد دیجیتالی شامل قواعد استفاده از داده، تسهیل تجارت الکترونیکی و ترتیبات گمرک الکترونیک را در بر می‌گیرد. برخی ابعاد موافقت‌نامه احتمالی آمریکا و اسه آن عبارت‌اند از:

◀ حذف تعرفه‌های گمرکی از تولیداتی که به‌صورت دیجیتال توزیع می‌شوند مانند کتاب‌های الکترونیک، ویدئوها، موسیقی، نرم‌افزارها و بازی‌های رایانه‌ای

◀ اطمینان از عدم تبعیض در مورد تولیدات دیجیتال کشورهای عضو در بازار سایر اعضا

◀ اطمینان از امکان انتقال داده‌ها در ورای مرزها به‌وسیله تمامی عرضه‌کنندگان از جمله ارائه‌دهندگان یا عرضه‌کنندگان خدمات مالی

◀ تسهیل مبادلات دیجیتال با ارائه مجوز برای استفاده از امضای الکترونیک و سایر ابزارهای راستی‌آزمایی الکترونیک در عین حفظ اطلاعات مشتریان و شرکت‌ها و تضمین حفاظت از منافع مصرف‌کنندگان در بازار دیجیتالی

◀ ممنوعیت اقداماتی که ذخیره کردن دیتا را تنها در محل‌های خاصی مجاز می‌شمارد.

◀ توسعه مکانیسم‌هایی که به شکل‌گیری اکوسیستم جهانی دیجیتال منجر می‌شود و گسترش این قواعد به ارائه‌کنندگان خدمات مالی

◀ توسعه تعامل دولت‌ها برای رسیدن به قواعد مشترک جهت مقابله با چالش‌های سایبری

ایالات متحده سال‌هاست در رقابت با چین در شرق آسیا نوعی استراتژی کلان "جهانی‌شدن گزینشی" را به‌پیش می‌برد، بدان معنا که چین را از ترتیبات تجاری جدید و متناسب با تجارت قرن بیست و یکم حذف می‌کند و می‌کوشد با سایر کشورها چنین روابطی را شکل دهد. از آنجاکه در درون این کشور سیاست بسیار سیال است و گروه‌های فشار مختلف تأثیرات متفاوتی بر سیاست تجاری آن می‌گذارند رفتار تجاری آمریکا همواره فرازوفروید داشته است.

این کشور سال‌ها برای امضای موافقت‌نامه فرا پاسیفیکی با کشورهای آسیایی رایزنی نمود و نهایتاً پس از اجرایی‌شدن موافقت‌نامه، ترامپ در نخستین روز کاری از آن خارج شد. در دوره ترامپ چین با استفاده از فرصت پیش‌آمده موافقت‌نامه جامع همکاری اقتصادی منطقه‌ای را با تمامی اعضای آسه آن، ژاپن و تعداد دیگری از کشورهای آسیایی به سرانجام رساند. اکنون دولت بایدن به‌نوعی در قیاس با چین در تجارت با کشورهای منطقه عقب‌مانده است. از طرف دیگر به دلیل تبعات منفی توافق‌نامه مشارکت فرا پاسیفیکی بر نیروی کار ایالات متحده، بایدن تمایلی به بازگشت به این توافق‌نامه ندارد. از همین رو می‌کوشد موافقت‌نامه تجارت دیجیتالی را با اعضای آسه آن به امضا برساند و چین را از موافقت‌نامه جدید کنار بگذارد.

چین در عالی‌ترین سطح به این موافقت‌نامه واکنش نشان داده و آن را تلاشی برای مهار این کشور برشمرده است. این واکنش چین سبب احتیاط برخی کشورهای آسه آن شده است و احتمالاً روند مذاکرات در این باره را طولانی خواهد کرد. اما از آنجاکه موافقت‌نامه تجارت دیجیتال به‌شدت به سود غول‌های فناوری در ایالات متحده است احتمالاً این شرکت‌ها فشار برای پیشبرد مذاکرات در این حوزه را تداوم خواهند بخشید.



### ۱-۳ بریتانیا و ترکیه در پی توافق تجاری گسترده‌تر

با خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا در ژانویه ۲۰۲۰ تمرکز این قدرت تجاری بر شکل‌دهی به موافقت‌نامه‌های تجاری جدید با کشورهای مختلف قرار گرفت، موافقت‌نامه‌هایی که در قالب آن بتواند تجارت خارجی ۸۰۰ میلیارد دلاری خود را تسهیل نموده و نقش بیشتری در تجارت جهانی ایفا نماید در این راستا تاکنون بریتانیا با بیش از ۶۰ کشور جهان موافقت‌نامه‌های تجاری جدید امضا کرده است که ترکیه از جمله آنهاست.

توافق تجارت آزاد دو کشور در دسامبر ۲۰۲۰ و اندکی پس از خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا منعقد شد. امضای این توافق‌نامه در راستای حمایت از صنعت خودروسازی و صنایع فولاد بریتانیا و از دیگر سو تسهیل حضور استارت‌آپ‌های ترک در بریتانیا بود. درعین حال این توافق زمینه را برای گسترش آن در آینده فراهم می‌کند. هفته گذشته بریتانیا اعلام کرد که مذاکرات برای گسترش این توافق‌نامه در سال آینده آغاز خواهد شد. توافق تجارت آزاد با بریتانیا مهم‌ترین توافق تجاری ترکیه از زمان امضای توافق اتحادیه گمرکی با اتحادیه اروپا در ۱۹۹۵ محسوب می‌شود. حجم تجارت دو کشور حدود ۲۵ میلیارد دلار است. با اجرایی شدن این توافق تجاری در اول ژانویه سال جاری، در شش‌ماهه نخست سال ۲۰۲۱ حجم صادرات ترکیه به بریتانیا بیش از ۳۰ درصد رشد کرده است. حجم تجارت دو کشور در یک دهه اخیر حدود ۷۰ درصد رشد کرده است. دو کشور می‌کوشند در گسترش توافق جدید حوزه‌های سرمایه‌گذاری و خدمات را نیز در دستور کار مذاکرات قرار دهند. یکی دیگر از حوزه‌هایی که دو کشور در مذاکرات گسترش توافق تجاری کنونی به آن توجه دارند تغییرات آب‌وهوایی است. همکاری در زمینه تولید خودروهای الکتریکی به‌عنوان راهی برای کربن‌زدایی موردتوجه قرار خواهد گرفت. ترکیه در صنعت قطعه‌سازی خودرو در اروپا جایگاه ویژه‌ای دارد و از طرف دیگر دانش فنی این حوزه در بریتانیا قابل‌توجه است.

### ۲- پایش تحولات در لایه منطقه‌ای

#### ۲-۱ پیامدهای ژئواکونومیک احتمالی شگفتی راهبردی در افغانستان برای ایران

در هفته‌های اخیر ایالات متحده با خروج از افغانستان که به معنای پایان تکیه بر قدرت نظامی است، به طور فزاینده بر اهرم‌های اقتصادی برای کنترل رفتار طالبان و اثرگذاری بر آن متمرکز می‌شود. از ۹ میلیارد دلار ذخایر ارزی دولت افغانستان ۷ میلیارد دلار آن در آمریکا نگهداری می‌شود، ۱٫۳ میلیارد دلار از آن در سایر حساب‌های بین‌المللی و ۷۰۰ هزار دلار آن در بانک تسویه‌حساب‌های بین‌المللی نگهداری می‌شود.

این ارقام به‌خوبی نشان‌دهنده توان ایالات متحده برای تأثیرگذاری بر رفتار اقتصادی طالبان است. پس از سقوط کابل ایالات متحده دسترسی طالبان به این منابع مالی را مسدود کرده و اعلام داشته است که در حال حاضر تصمیمی برای گشایش، جز ارائه مجوزهای محدود و بشردوستانه ندارد. البته اقدام ایالات متحده با مخالفت گروه‌های حقوق بشری و نیز روسیه مواجه شده است. روسیه استدلال می‌کند که منزوی کردن طالبان و عدم دسترسی آنان به منابع مالی احتمالاً باعث می‌شود به تجارت مواد مخدر یا قاچاق اسلحه روی بیاورند که برای جامعه بین‌المللی تبعات منفی خواهد داشت.

اهرم دیگر ایالات متحده وابستگی شدید افغانستان به اقتصاد جهانی است. افغانستان شدیداً کشوری وابسته به واردات است. در سال ۲۰۱۹ حجم واردات کالایی این کشور ۸٫۶ میلیارد دلار بوده است. زغال‌سنگ، گندم و نفت در صدر کالاهای وارداتی افغانستان بودند. افزون بر این ۷۰ درصد از نیروی برق افغانستان از طریق واردات تأمین می‌شود و سالانه هزینه‌ای حدود ۲۷۰ میلیون دلار در بر دارد. طالبان امکان پرداخت چنین هزینه‌ای برای واردات برق بدون دسترسی به منابع مالی افغانستان ندارد. برآوردها نشان می‌دهد که طالبان تنها امکان تأمین منابع مالی برای دو روز از واردات افغانستان را دارد.

اهرم دیگر آمریکا در برابر طالبان، موقعیت ویژه این کشور در میان ارائه‌دهندگان کمک‌های بین‌المللی به افغانستان است. تحریم‌های ایالات متحده عملاً مانع کمک‌های بشردوستانه و افغانستان می‌شود. از همین رو این کشور در هفته‌های اخیر مجوزهای محدودی برای ارائه کمک‌های بشردوستانه به افغانستان صادر کرده است. پیش از سقوط کابل و برآمدن طالبان، افغانستان سالانه ۸٫۵ میلیارد دلار کمک دریافت می‌کرد. این میزان کمک ۴۳ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور را تشکیل می‌دهد. ۷۵ درصد از هزینه‌های عمومی این کشور طریق کمک‌ها تأمین می‌شد و ۵۰ درصد بودجه این کشور وابسته به کمک‌های بین‌المللی بود. از همین روست که در هفته‌های اخیر مقامات بلندپایه دولت پیشین افغانستان هشدار داده‌اند که در صورت که مبادلات مالی افغانستان با جهان مسدود بماند و کمک‌ها همچنان متوقف باشد اقتصاد این کشور از هم خواهد گسیخت. به‌عنوان نمونه‌ای دیگر شرکت انکشاف ملی که انجام پروژه‌های عمرانی در این کشور را بر عهده دارد اعلام کرده است که ۷۰۰ پروژه عمرانی این شرکت در نقاط مختلف افغانستان، به دلیل قطع کمک‌های بین‌المللی متوقف شده‌اند. مهم‌تر آن که ۹۰ درصد از هزینه‌های نیروهای نظامی و امنیتی این کشور از طریق کمک‌های بین‌المللی تأمین می‌شد. طالبان برای برقراری ثبات در کشور جنگ‌زده و مستعد تنش نیازمند ارتشی کارآمد است. چنین ارتشی نیازمند منابع مالی عظیم است که از درون افغانستان قابل تأمین نیست.

اثر تحریم‌های آمریکا در قطع و کاهش مبادلات سیستم مالی بین‌المللی با بانک‌های افغانستان سریع‌تر از سایر بخش‌های اقتصاد بروز یافته است. از ۱۲ بانک موجود در افغانستان سه تای آنها بانک‌های دولتی است که تحت کنترل طالبان قرار می‌گیرد؛ بنابراین مستقیماً تحت تحریم‌های ایالات متحده است. سایر بانک‌های افغانستان خصوصی‌اند و به شبکه بانکی بین‌المللی برای انجام تراکنش‌ها به‌شدت وابسته‌اند. در هفته‌های اخیر بانک‌های بزرگ بین‌المللی از جمله citi bank مرادوات با شبکه بانکی افغانستان را به حالت تعلیق درآورده‌اند و دلیل آن را نگرانی از نقض تحریم‌های ایالات متحده برشمرده‌اند. اتاق بازرگانی افغانستان - آمریکا که شبکه بانکی افغانستان نیز بخشی از آن محسوب می‌شود از دولت این کشور خواسته تا مجوزهای محدودی برای تراکنش‌های بانکی صادر نماید.

منابع مالی حاصل از نیروی کار افغانستان در خارج از این کشور نیز نقش قابل‌توجهی در اقتصاد آن دارد. ۴ درصد تولید ناخالص داخلی افغانستان را منابع مالی ارسال شده توسط کارگران این کشور در سایر نقاط جهان تشکیل می‌دهد. این منابع خرد مالی از طریق مؤسساتی چون وسترن یونیون و مانی گرام منتقل می‌شوند. هر دوی این مؤسسات همکاری با افغانستان را به حالت تعلیق درآورده‌اند. البته ایالات متحده در روزهای اخیر به آنها مجوز فعالیت در افغانستان را داده است.

در تحولی دیگر طالبان نشانه‌های فزاینده‌ای از نزدیکی و همکاری اقتصادی با پاکستان بروز داده است. در روزهای پس از تصرف کابل توسط طالبان برای نخستین بار ۵۰۰ تن کود شیمیایی از بندر گوادر پاکستان به افغانستان ارسال شد. افزون بر این طالبان به شدت بر همکاری با چین و پاکستان تاکید کرده است و صریحاً افغانستان را به عنوان بخشی از کریدور اقتصادی چین پاکستان برشمرده است. به نظر می‌رسد طالبان با پیش‌بینی روابط پرتنش با ایالات متحده و تداوم تحریم‌های این کشور می‌کوشد بیشتر و بیشتر به چین نزدیک شود تا بخشی از مشکلات اقتصادی از این مسیر کاهش یابد.

تاکید طالبان بر تبدیل افغانستان به بخشی از کریدور اقتصادی چین - پاکستان به آن معناست که مسیر همکاری سه‌جانبه ایران، هند و افغانستان بر محور چابهار در آینده اولویتی نخواهد داشت و حاکمان جدید افغانستان تمایلی به استفاده از مسیر چابهار برای نقل و انتقال کالا نخواهند داشت. به دیگر سخن رقابت قدیمی چابهار با گوادر و کراچی با سلطه طالبان بر افغانستان احتمالاً به سود گوادر و کراچی حل و فصل خواهد شد. مهم‌تر آنکه تبدیل شدن افغانستان به بخشی از کریدور اقتصادی چین پاکستان به معنای زوال موقعیت ایران در ژئواکونومی افغانستان نیز خواهد بود.

البته هنوز برای سخن گفتن قاطع در این باره باید قدری احتیاط کرد. اما روندها به سوی تنیدگی ژئواکونومی افغانستان در پاکستان پیش می‌رود و این بی شک علیه منافع اقتصادی دولت و بخش خصوصی ایران است.

## ۲-۲ توسعه بندر صحار عمان: تأثیر ویران‌کننده تحریم بر موقعیت ژئواکونومیک ایران

در قالب چشم‌انداز اقتصادی عمان، این کشور در نظر دارد در افق ۲۰۴۰ به یکی از ده کشور نخست جهان در زمینه لجستیک بدل شود بخش حمل و نقل و ارتباطات به دومین منبع درآمدهای ملی تبدیل شود. از همین رو سلطان نشین عمان برنامه‌هایی را برای توسعه زنجیره‌ای از بندرها برای مقاصد تجاری، صنعتی، توریستی و ماهیگیری تعریف کرده است. دو بندر عمده صحار و سلاله در کانون کوشش‌های این کشور برای تبدیل شدن به هاب لجستیک در خلیج فارس قرار دارند.

بندر صحار عمان که از سال ۲۰۰۴ فعالیت خود را برای تبدیل شدن به هاب لجستیک آغاز کرده در میانه سپتامبر گام مهمی به پیش بر خواهد داشت. این بندر از میانه سپتامبر سال جاری تأمین سوخت برای نفتکش‌ها را آغاز می‌کند. این اقدام عمان در بندر صحار در راستای رقابت با امارات عربی متحده ارزیابی شده است. صحار بر خلاف جبل علی به هرمز و ریسک‌های ناشی از آن وابسته نیست. این بندر در حال تبدیل شدن به هاب لجستیک کلیدی در منطقه است. از همین رو مروری مختصر بر روند توسعه آن ضروری است.

بندر و منطقه آزاد صحار بر مبنای سرمایه‌گذاری مشترک ۵۰-۵۰ بین سلطان نشین عمان و بندر روتر دام هلند توسعه یافته و مدیریت می‌شود. روند توسعه این بندر در سال ۲۰۰۴ آغاز شد و در سال ۲۰۱۰ منطقه آزاد آن رو به توسعه گذاشت. در طی این سال‌ها مجموعه ۲۷ میلیارد دلار در این بندر سرمایه‌گذاری شده است. در وضعیت کنونی در این بندر به صورت هفتگی یک میلیون تن کالا جابه‌جا می‌شود. صحار یکی از سریع‌ترین روندهای رشد و توسعه بندرها در جهان را در سال‌های اخیر تجربه کرده است. در منطقه آزاد صحار سه مجتمع صنعتی مرتبط با حوزه معدن، پتروشیمی و لجستیک ایجاد شده است. اخیراً چهارمین مجتمع صنعتی مختص صنایع غذایی به این مجموعه اضافه شده است. این مجتمع غذایی نخستین

ترمینال در عمان است که قادر به دریافت کالاهای کشاورزی، فراوری و بسته‌بندی آنها و ارائه خدمات لجستیک در این حوزه است. بندر صحار از طریق شبکه جاده‌ای و فرودگاهی به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس دسترسی دارد و احداث شبکه ریلی نیز در دستور کار قرار گرفته است. منطقه آزاد صحار ۴۵ کیلومتر مربع مساحت دارد و فضای عظیمی را در اختیار شرکت‌ها برای انجام فعالیت‌های تجاری و صنعتی قرار می‌دهد. فاز اول منطقه آزاد تجاری سه سال پیش از موعد به بهره‌برداری رسید و ۲۶ شرکت بزرگ بین‌المللی در آن مستقر شدند. منطقه آزاد این بندر در مجموع ۴ هزار و ۵۰۰ هکتار وسعت خواهد داشت. در این بندر کوشش شده تا انواع مشوق‌ها برای حضور شرکت‌ها در نظر گرفته شود و محیط کسب‌وکار بسیار با ثباتی ایجاد شود.

بندر صحار از مشارکت با بندر روتردام به عنوان یکی از مجموعه‌های پیشرفته در جهان سود می‌برد. همین هم باعث شده در ارائه خدمات بندری مدرن بسیار موفق عمل کند. برنامه توسعه بندر در بخش جنوبی آن در حال انجام است به گونه‌ای که در آینده ۲۵ کیلومتر مربع به منطقه آزاد تجاری این بندر اضافه خواهد شد. به علاوه در پیامد توسعه بندر به سمت جنوب ظرفیت برای پهلوگیری کشتی‌های غول پیکر در این بندر افزایش خواهد یافت. به موازات توسعه سریع این بندر نیازهای انرژی آن نیز روز افزون است. در همین راستا بندر صحار قراردادی با شرکت شل برای تولید انرژی خورشیدی با هدف تأمین بخشی از نیازهای فزاینده منعقد کرده است. ظرفیت هر پروژه تولید انرژی خورشیدی ۲۵ مگاوات برآورد شده است. برنامه توسعه بندر صحار و چابهار تقریباً در یک بازه زمانی آغاز شد. در بیش از یک دهه‌ای که از آغاز این روند می‌گذرد، بندر چابهار تقریباً در همان شرایط اولیه باقی‌مانده و حتی وعده سرمایه‌گذاری ۵۰۰ میلیون دلاری هند در آن نیز عملیاتی نشده است. در همین بازه زمانی ۲۷ میلیارد دلار در بندر صحار سرمایه‌گذاری صورت گرفته و به هابی لجستیک در منطقه بدل شده است. شکاف فزاینده بین صحار و چابهار یکی از نمادهای تأثیر ویران‌کننده تحریم بر موقعیت ژئواکونومیک کشور است.

## ۲-۳ مصر در پی سوئز ریلی

دولت مصر اخیراً با شرکت زیمنس آلمان قراردادی ۴,۵ میلیارد دلاری برای ایجاد خط آهن برقی سریع‌السیر به طول ۶۶۰ کیلومتر منعقد کرده است. مدیر شرکت زیمنس این طرح را کانال سوئز ریلی خوانده است، از آن جهت که دریای سرخ را به دریای مدیترانه متصل می‌کند. در قالب این طرح بندر عین سخنا در دریای سرخ را به بندر اسکندریه در سواحل مدیترانه متصل می‌کند. تا سال ۲۰۲۷ این خط احداث می‌شود و سالانه ظرفیت جابه‌جایی ۳۰ میلیون مسافر و حجم عظیمی از کالا را خواهد داشت. در فاز دوم، این پروژه به مناطق دیگر مصر گسترش پیدا می‌کند و در مجموع ۱۲۷۰ کیلومتر راه آهن سریع‌السیر در این کشور ایجاد خواهد شد.

مصر در سال‌های اخیر کوشش‌های فراوانی برای تبدیل شدن به هاب لجستیک میان اروپا و آسیا انجام داده است. اخیراً این کشور پروژه تعریض کانال سوئز را به پایان رساند. افزون بر این در چارچوب کمربند و راه چین، سرمایه‌گذاری‌های مهمی در این کشور صورت گرفته است. مجموعه لجستیکی عظیمی توسط شرکت‌های چینی در حاشیه کانال سوئز ایجاد شده

است. مصر عضو سازمان تجارت جهانی است و با اتحادیه اروپا و کشورهای آفریقایی موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد دارد؛ بنابراین زیرساخت‌های نرم لجستیک این کشور فراهم است.

## ۴-۲ پاکستان برای اجرای فاز دوم کریدور اقتصادی چین و پاکستان آماده می‌شود

دولت پاکستان می‌کوشد رضایت چین برای اجرای فاز دوم پروژه کریدور اقتصادی چین - پاکستان را کسب نماید. این کریدور مهم‌ترین این زیرمجموعه ابتکار کمربند و راه چین محسوب می‌شود و از طرفی بزرگ‌ترین پروژه توسعه اقتصادی و سرمایه‌گذاری در تاریخ پاکستان محسوب می‌شود. فاز نخست این پروژه به حوزه‌های زیرساختی و انرژی اختصاص داشت. تاکنون ۱۲ میلیارد دلار از پروژه‌های سرمایه‌گذاری شده در مراحل پایانی قرار گرفته‌اند و ۱۳ میلیارد دلار دیگر نیز در قالب فاز نخست در حال اجرا هستند.

فاز دوم این پروژه اهدافی فراتر از حوزه انرژی و زیرساخت‌ها را مدنظر دارد. به دیگر سخن دگرگون‌سازی اقتصاد پاکستان از طریق سرمایه‌گذاری‌های عظیم، انتقال و فناوری، آموزش نیروی کار ماهر و تسهیل تجاری در دستور کار فاز دوم این طرح قرار دارد. البته در فرایند اجرایی شدن فاز نخست این پروژه رقابت‌های سیاسی داخلی در پاکستان، فضای کسب‌وکار نامناسب در این کشور و از همه مهم‌تر حملات گاهگاهی به شهروندان چینی در این کشور توسط گروه‌های تروریستی و مخالف دولت پاکستان زمینه را برای تردیدهای فزاینده شرکت‌های چینی فراهم آورده است. این شرکت‌ها برای ورود به فاز دوم پروژه که نیازمند سرمایه‌گذاری‌های عظیم‌تر است، تردیدهای جدی دارند. به همین دلیل دولت پاکستان می‌کوشد فضای کسب‌وکار خود را برای آغاز فاز دوم این پروژه بهبود دهد.

افزون بر این دولت پاکستان تلاش می‌کند تا با روی کار آمدن طالبان، افغانستان را به کریدور اقتصادی چین پاکستان پیوند زند و از این مسیر مشوق‌های جدیدی برای سرمایه‌گذاری چین در این پروژه ایجاد نماید. برخی مقامات پاکستان اعلام کردند که چین آمادگی سرمایه‌گذاری ۱۴ میلیارد دلاری در افغانستان را برای پیوند زدن این کشور به کریدور اقتصادی چین پاکستان دارد. روشن است که این مباحث در وضعیت کنونی بیشتر برنامه‌های دیپلماسی اقتصادی پاکستان را عیان می‌کند اما عملی شدن آن‌ها تضمین شده نیست. با وجود این می‌توان گفت که کریدور اقتصادی چین و پاکستان با افت‌وخیزهایی احتمالاً تداوم خواهد یافت و در پیامد اجرای آن پاکستان نه تنها به مهم‌ترین شریک استراتژیک چین در جهان بلکه به مهم‌ترین شریک اقتصادی این کشور در جنوب آسیا نیز احتمالاً بدل خواهد شد.

## ۵-۲ تداوم همکاری چهارجانبه مصر، اردن، سوریه و لبنان

همکاری چهارجانبه لبنان، اردن، مصر و سوریه که در شماره پیشین پایش تحولات به آن اشاره شد با موافقت و حمایت دولت سوریه وارد مرحله جدیدی شده است. هفته گذشته عالی‌ترین هیئت لبنانی از ابتدای بروز جنگ داخلی در سوریه تاکنون راهی این کشور شد و با مقام‌های سوری در مورد انتقال گاز مصر و برق اردن از طریق خاک این کشور به لبنان گفتگو کرد. سوریه موافقت خود را با این پروژه اعلام کرده است از طرف دیگر ایالات متحده نیز موافقت خود با همکاری



در انجام این طرح که با نادیده گرفتن تحریم‌های آمریکا علیه این کشور امکان پذیر است، ابراز داشته است. لبنان از یک سال پیش با مصر و اردن وارد رایزنی‌هایی شده و مذاکرات فنی در این حوزه به نتیجه رسیده است. افزون بر این آنان موفق شدند موافقت ایالات متحده در مورد تعلیق تحریم‌های سوریه را کسب نمایند. با موافقت دولت سوریه به نظر می‌رسد این پروژه در آستانه اجرایی شدن است.